

'Regierol voor overheid bij vervanging ondergrondse infrastructuur'

Wie wel eens een kijkje neemt in een bouwput, treft vaak een spaghetti van kabels en leidingen aan: water- en gasleidingen, kabels voor elektriciteit, telefoon en dataverkeer brengen producten via een grootschalige ondergrondse infrastructuur bij de consument thuis. Regen- en afvalwater worden afgevoerd. Dat zijn we zo gewend sinds deze infrastructuur vanaf de jaren '60 werd aangelegd. Veel kabels en leidingen bereiken nu het eind van hun technische levensduur, waardoor we aan de vooravond staan van een enorme vervangingsgolf. Politiek is daar weinig interesse of gevoel van urgentie voor. Toch kunnen we met een integrale aanpak honderden miljoenen euro's besparen en tegelijkertijd het ondergrondse netwerk moderniseren, met oog voor duurzaamheid en een veranderende vraag. Voorwaarde: de overheid moet de regie oppakken en partijen bij elkaar brengen. Aldus Alexander Vos de Wael en Huib Glerum van Oasen.

Het aanvankelijk eenvoudige netwerk werd vanaf de jaren '60 met steeds meer kabels en leidingen uitgebreid. De coördinatie van de eerste aanleg en het bewaken van de natuurlijke samenhang lag bij de gemeenten. Dat ging eigenlijk vanzelf bij de bouw van een nieuwe wijk. De volgorde was bekend: eerst leidingen en kabels, dan straatwerk. Die infrastructuur biedt de gebruikers groot gemak tegen relatief lage kosten. In de loop der jaren werden de nutsbedrijven steeds groter - van gemeentelijk tot internationaal - en verzelfstandigden deels. Zowel bij nieuwbouw als vervanging is de coördinatie taak veel complexer geworden, enerzijds door de uiteenlopende vervangingstermijnen, anderzijds doordat elk bedrijf zijn eigen financiële belangen bewaakt. Van afstemming van de langetermijnplanningen tussen nutsbedrijven is geen sprake. Suboptimalisatie is het gevolg.

Willen we ons hoge serviceniveau tegen lage kosten de komende decennia behouden, dan moeten we een samenhangende visie op een optimale ondergrondse infrastructuur ontwikkelen. Dat zal ons honderden miljoenen euro's schelen. Euro's die anders via de waterrekening, de energienota of de onroerendzaakbelasting bij de consument vandaan moeten komen. Gelet op het maatschappelijk belang zal de overheid de rol moeten oppakken die geen enkel nutsbedrijf kan vervullen: het voeren van de regie om samen met de betrokken sectoren een overkoepelende visie te ontwikkelen. Als dat niet lukt, zullen de nutsrekeningen van de klant veel harder groeien dan de inflatie, waardoor we inleveren op onze welvaart.

Vervangingsgolf

Op dit moment vervangt Oasen de eerste 40 kilometer leidingen die het einde van hun technische levensduur bereiken. In totaal ligt er alleen al van Oasen ruim 4.000 kilometer aan leidingen in de grond. Dit kost het drinkwaterbedrijf elf miljoen euro per jaar. De grote golf aan vervangingen komt over zo'n tien tot 20 jaar en houdt dan ook ongeveer 20 jaar aan. We hebben dus nog tijd om te kijken naar alternatieven voor het domweg vervangen van de leidingen door dezelfde leidingen.

Weinigen beseffen hoe vol de ondergrond is geworden en welke technische hoogstandjes nodig zijn om de diverse netwerken te onderhouden en vervangen. Ondergronds betekent immers ook uit het zicht. Dat, plus de lange termijn waarop nutsbedrijven moeten denken, verklaart wellicht de geringe (politieke) belangstelling. Als we op de oude manier doorgaan zal vervanging een veelvoud kosten van de eerste aanleg. Dit wordt versterkt door een groter wordend aantal klanten in met name de Randstad. Uit prognoses van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat de bevolking in de Randstad door binnenlandse verhuizing en immigratie tot 2025 zal toenemen met 700.000 inwoners; ook daarna gaat de groei nog door. Groei in bevolking betekent overigens niet dat de vraag altijd evenredig meestijgt. Voor drinkwater bijvoorbeeld wordt de groei in de Randstad tot nu toe gecompenseerd door een dalend waterverbruik per persoon. Maar een stijging met 700.000 inwoners in een beperkt gebied - bij elkaar een flinke stad - heeft onmiskenbaar invloed op de totale ondergrondse infrastructuur.

Opwekking en verwerking dichtbij de bron

Voor de dimensionering van nieuwe netten moeten we ook rekening houden met snel veranderend gebruik. De vraag van zowel particulieren als bedrijven wordt mede bepaald door de technologische ontwikkelingen op veel terreinen, zoals de eigen energieopwekking met zonnepanelen of HRe-ketels. De ontwikkelingen in de nutssectoren beïnvloeden elkaar bovendien.

Als alle consumenten zouden besluiten hun wasmachine aan te zetten op het moment dat zij op hun 'slimme' huisthermostaat zien dat hun energiebedrijf goedkope energie aanbiedt, dan hebben zij ook allemaal tegelijk behoefte aan water voor dat wassen. Aan die vraag moet de watersector kunnen voldoen. Dat zou kunnen leiden tot overbelasting van het waterleidingnet. Maar er zijn ook ontwikkelingen gaande in tegengestelde richting. Denk bijvoorbeeld aan de - nu nog bescheiden - toepassing van vacuümtoiletten, met gescheiden watercircuits voor wit, grijs en zwart water en

terugwinning van nuttige stoffen uit fecaliën. Deze innovatie kan leiden tot gesloten waterkringlopen op lokaal niveau, met gevolgen voor zowel waterleidingen als rioleringen. Met eenvoudige zuiverings-techniek zouden klanten hun douchewater zelf kunnen zuiveren en hergebruiken. Op wijkniveau kan het zinvol zijn energie te halen uit het afvalwater, direct na lozing door de klant. Waterschappen kunnen hun zuiveringssysteem anders inrichten waardoor zij energie halen uit het rioolwater, genoeg voor hun aanzienlijke eigen energiebehoefte maar ook voor levering aan derden. In de ICT-sector wekken 'slimme' meters en sensoren niet alleen veel informatie voor de klant op, maar ook enorm veel dataverkeer.

De ontwikkelingen bovengronds, die heel snel gaan, hebben gevolgen voor het gebruik van de ondergrondse netwerken, die langetermijninvesteringen vergen. Die effecten moeten we onderzoeken. De vervangingsgolf biedt ons mogelijkheden om in te spelen op veranderend gebruik. Een gezamenlijke langetermijnplanning van de betrokken partijen zal daarbij leiden tot een duurzamere aanpak en heel veel kosten besparen. Tijd dus om de bakens te verzetten.

Visieontwikkeling

Oasen onderzoekt hoe de ontwikkeling van een gezamenlijke langetermijnplanning het beste opgepakt kan worden. Volgens ons zijn er twee mogelijke routes:

- Op juridisch terrein werkt de overheid aan een Omgevingswet, gericht op integrale gebiedsontwikkeling. Daarin wordt nadrukkelijk gekeken naar de samenhang tussen wat boven en onder het maaiveld gebeurt in de zogeheten 'lagenbenadering'. De ondergrondse infrastructuur bevindt zich in de tweede laag, maar wordt sterk beïnvloed door wat bovengronds in de derde laag gebeurt. Het is ons nog niet duidelijk of en hoe dit wettelijk kader kan helpen bij de afstemming van de vervangingscyclus in bestaande wijken, tenzij er een wettelijke plicht uit voortkomt tot samenwerken en afstemmen. Wanneer de Omgevingswet mogelijkheden biedt voor een praktische, gezamenlijke aanpak

van de ondergrondse infrastructuur, in relatie tot de ontwikkelingen in de bovenlaag, zou de overheid een 'Adviesgroep Infrastructuur Samen' kunnen instellen samen met betrokken partijen. Deze adviesgroep zou een visie moeten uitwerken en pilots organiseren, waardoor een gerichte stap voorwaarts kan worden gezet.

- Een andere mogelijkheid is via de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De partij die momenteel wel duidelijk een rol vervult en bevoegdheid heeft, is de gemeente. Zij is eigenaar van de grond en beschikt over het instrument van de Algemene Verordening Ondergrondse

Infrastructuur. Daarmee kan zij regels stellen voor hoe in de ondergrond wordt gewerkt. De gemeente is niet alleen beheerder van de openbare ruimte, maar ook de grootste betrokken partij met rioolbeheer en beheer van het straten-netwerk. In de rol van regelgever is zij de aangewezen partij. Vanwege het gemeente-overstijgende belang zou het zinvol kunnen zijn om dit onderwerp op de landelijke agenda van de VNG te plaatsen. Van daaruit kan een overleg met andere spelers worden georganiseerd. Betrokken partijen hebben immers een platform nodig om elkaar inzicht te geven in hun plannen voor de komende tien jaar en maximale synergie te zoeken.

Hoe dan ook, de overheid moet het proces op gang brengen, want dat krijgt een nutsbedrijf in zijn eentje niet voor elkaar. Een gezamenlijke inspanning zal leiden tot grotere duurzaamheid en kostenbesparing op de ondergrondse infrastructuur. Die besparingen zullen tot uitdrukking komen in lagere rekeningen voor alle nutsvoorzieningen. Wie wil dat niet?

Alexander Vos de Wael en Huib Glerum (Oasen)